

LIBERTARISCH TIJDSCHRIFT VOOR
INDIVIDUELE VRIJHEID EN
VERANTWOORDELIJKHEID
DE VRIJBRIEF

GEASSOCIEERD MET LIBERTARIAN INTERNATIONAL

MAANDBLAD 146

april/mei 1990

ZONDEBOKKEN

Karel Beckman

Communisten doen het met het Kapitaal. Feministen doen het met de Mannen. Christenen doen het met de Atheïsten. Fascisten doen het met de buitenlanders. U begrijpt wat ik bedoel: ik heb het over het gebruik van zondebokken. En Libertariërs?

Libertariërs doen het met de ambtenaren. Met „De Staat”. Die indruk krijg ik in ieder geval wel eens, als ik artikelen lees waarin de overheid wordt afgeschilderd als de maffia en belasting-inspecteurs als schietgrage gangsters die met het geweer in de aanslag de hulpeloze burger van zijn spaarcentjes beroven. Of als ik artikelen lees waarin de oorzaak van ons slecht functionerend strafrechtelijk systeem wordt gezocht in een complot van ambtenaren op het Ministerie van Financiën, die op deze manier de konsumentenbestedingen proberen op te voeren. Zou alle onrechtvaardigheid in de wereld echt alleen maar de schuld zijn van „de Staat”?

Je zou natuurlijk kunnen aanvoeren, dat overheden zich overal ter wereld in alle tijden bezondigd hebben aan allerlei grote en kleine misdaden. De vraag is echter, hoe zou het de mensheid vergaan zijn zonder deze overheden? Met andere woorden, zijn het niet gewoon **mensen** die misdaden plegen, in plaats van overheden? In vroegere primitieve samenlevingen bestond er geen Staat, maar onze primitieve broeders en zusters wisten wel raad met uitbuiting, slavernij, verkrachting, massamoorden en martelingen.

De rol van de overheid in onze maatschappij vloeit voort uit het mens- en wereldbeeld dat de meeste mensen erop na houden. Daar op het vlak van fundamentele ideeën - is waar de „besluitvorming” werkelijk plaatsvindt. Ayn Rand heeft het libertarisme bekritiseerd omdat het niet meer zou zijn dan een politiek idee, zonder filosofische fundamenteën. Ik denk, dat ze daarin gelijk had. Wat nog niet wil zeggen dat alleen haar filosofische fundamenteën de enige juiste zijn. Ayn Rand had ook haar zondebokken.

Gelukkig zijn er heel wat Libertariërs - zoals Nobelprijswinnaar Friedrich van Hayek, waaraan we in dit nummer speciale aandacht besteden - die zich niet tot slogans beperken, maar zich richten op het verdiepen en uitbouwen van het libertarische gedachtegoed. De meeste van die libertariërs bevinden zich vooralsnog in het buitenland. Voordat het Libertarisme in Nederland weerklank zal kunnen vinden moet er nog hard aan de weg worden getimmerd.

AGENDA 2

LIBERTARISCH LEVEN 3

HAYEK'S TESTAMENT 5

GODART
OVER HAYEK 6

THRILLER AUTEUR
KAY NOLTE SMITH 9

WAT IS
LIBERTARISME (9) 10

ACTIE ROEMENIË 10

KRITISCHE BLIK
OP MILIEUBEWEGING 11

TERRA LIBERA 13

LIBERTARISCH
BULLETIN BOARD

DE VRIJE MARKT 15

AGENDA

De maandelijkse bijeenkomsten van de Kring Schiedam worden, voor zover vallend op onze vaste avond (de eerste donderdag van elke maand) gehouden in: De Ark, Hargplein 101 in Schiedam-Noord, telefoon 010-470.82.76. Voor info kunt U bellen met de redactie.

De maandelijkse bijeenkomsten in België vinden plaats op de eerste woensdag van elke maand. Informatie hierover bij de redactie.

0.00 - dagelijks:
24.00 **THE BLACK BOARD:**
Libertarische data-base, Noorwegen, Bell 300/1200 en CCITT 1200/2400.
Tel.: 09-47-255.55.61 (België 00 i.p.v. 0 9).

2x/mnd Studentenvereniging Laissez-Faire, Delft (Henry Stuurman, tel. 015-620.377)

? Presentatie WERELDSCHOK/ATLAS SHRUGGED (datum nog onbekend.)

3-5 Kring Schiedam/Rotterdam

1/6-5 CARPE DIEM: cultuurreis

9/14-5 Schinderhannes (Hunsrück)

13/16-5 LATROS 8e CONGRES, Londen (Inl.: Dr. S. Jaggard M.D., 10 East Charles, Oelwein, Iowa 50662, USA; of bij de redactie)

23/27-5 CARPE DIEM: wandelexcursie rivier Doubs (Frankrijk/Zwitserland)

1/6-6 CARPE DIEM:
cultuurreis Montbéliard

7-6 Kring Schiedam/Rotterdam

1/4-6 CARPE DIEM: Wandelweekend Eiffel

1/15-7 **The Philosophic Foundations of Objectivism** (Pennsylvania USA), door o.a. Leonard Peikoff. (Inl.: Dr. Northrup Buechner, Box 339, New York, NY 10040, USA)

10/15-8 Libertarian World Convention (ISIL), San Francisco, USA.

15/30-8 CARPE DIEM: trektocht „Berenspoor”, Rocky Mountains, USA, in aansluiting op Libertarian World Convention

aug/sep Gratis IHS-seminars, 1 week, Zweden, Hongarije, Frankrijk. (Zie elders in dit nummer)

10/17-9 CARPE DIEM: Zeilweekend.

INGEZONDEN ARTIKELEN

Bijdragen voor de Vrijbrief zijn altijd welkom! Wel alstublieft dubbele regelafstand en ruime kantlijnen aanhouden. Als het kan op diskette aanleveren. Meer informatie bij de redactie.

INFORMATIE

ABONNEMENTEN: (8 x per jaar 16 of 20 blz.)

NEDERLAND: / 50,-

Bedrag overmaken op bankrekening Amrobank 46.24.31.320 t.n.v. DE VRIJBRIEF, of op giro 8238 AMRO Amsterdam, of per cheque aan Libertarisch Centrum, Antwoordnummer 551, 3100 WS Schiedam.

BELGIË: BF 900,00.

Bedrag overmaken op bankrekening nr. 645.124.0465.64, J. van Breda, Antwerpen, of per cheque aan Libertarisch Centrum, Herenthalsebaan 109, 2100 Deurne.

REDAKTIE:

W. van Hulten,
K. Beckman

ADRESSEN:

Redactie: Fr. Haverschmidtlaan 31, 3116 JK Schiedam. Telefoon 010-4262724.

CARPE DIEM:

Louis van Stekelenburg, Holunderweg 20, D 4180 Goch, West-Duitsland, tel. (49)-2823-18460

Studentenvereniging Laissez-Faire:

Henry Stuurman, Delft, telefoon 015 - 620377

LIBERTARISCH LEVEN

Louis van Stekelenburg

Regelmatig komt een tweedeling in het Libertarisme naar voren. Veel libertariërs denken dat via de politiek een libertarische samenleving kan worden opgebouwd: „Het is de enige manier om invloed te krijgen in het huidige bestel”. Anderen, waaronder ik mijzelf reken, zien weinig heil in deze weg van geleidelijkheid en vragen zich af: „Waarom niet nu meteen beginnen?”.

De politiek geïnteresseerden willen bloedige revolutie vermijden, terecht, en staren zich blind op de last die de huidige heerser hen oplegt: „Je mag niets,” „Je moet toch belasting betalen”. Natuurlijk hebben ze hierin gelijk, maar dit neemt niet weg dat op vele andere terreinen wel de nodige vrijheid bestaat. Ik voor mij heb er weinig behoefte aan anderen van het libertarische gelijk te overtuigen om zo een machtsblok te kunnen vormen. Er zijn andere mogelijkheden.

Een van die mogelijkheden is om je zoveel mogelijk aan de lasten die de huidige samenleving oplegt te onttrekken en een aantal conventies van je af te schudden. Harry Browne heeft hierover een zeer lezenswaardig boekje geschreven. Er is echter meer. Je kunt naast de normale maatschappij een alternatieve samenleving opbouwen, waarin je wel kunt genieten van de libertarische verworvenheden. Hierbij komt onmiddellijk de associatie met Galt's Gulch uit Atlas Shrugged op. De huidige samenleving is echter gelukkig nog niet in het stadium dat je je moet verstoppen om vrij te kunnen zijn. Het grondidee, samen genieten van het leven zoals de libertariër, in casu uzelf, dit ziet, is daarentegen waardevol.

In de praktijk komt dit erop neer dat je je op bepaalde niveaus voor de invloed van de buitenwereld afsluit, zoals ook sommige kloosterlingen dat doen. Ook zij leven in een eigen, hogere wereld, genieten een ongestoord leven en beschikken zelfs over eigen bronnen voor hun levensonderhoud, en toch zijn er vele koppelingen naar de rest van de wereld.

De reisorganisatie Carpe Diem staat een dergelijk vrij leven voor. Doel is om u even ongecompliceerd, en zonder u voor de buitenwereld te hoeven rechtvaardigen, van het leven te laten genie-

ten. Carpe Diem organiseert reizen waarin u actief geniet van politiek en religieus waarde-vrije zaken als cultuur en natuur. Tevens is het doel libertariërs van over de hele wereld dichterbij elkaar te brengen, want ook vriendschap is zo'n politiek en religieus onbelast begrip.

Voorlopig zijn reizen gepland naar de Eifel, de Noord-Jura (Doubs), de Hunsrück (Schinderhannes), Yosemite Park in de USA (Bear Trail), een weekend in de Biesbosch. Op deze reizen worden, vanuit de standplaats, verschillende excursies naar interessante cultuur- en natuurmonumenten georganiseerd. Het culturele aanbod wordt afgewisseld met wandelen en andere, sportieve bezigheden. Ook een aantal thema-projecten, gecombineerd met lezingen, staan op stapel, de meeste verbonden aan reizen van voorvechters van de vrijheid: „In het voetspoor van Goethe, Byron, etc.”

De ervaringen van het afgelopen jaar waren dermate positief dat het aanbod in 1990 verder wordt uitgebreid. Zeer positief waren ook de ervaringen van de geïntroduceerde niet-libertariërs. Zeer levendige discussies werden gevoerd, hetgeen soms weer aanleiding gaf tot intensievere contacten.

Van het leven genieten, kortom leven, oefent een grote aantrekkingskracht op mensen uit. Iedereen wil er aan meedoen, erbij horen. Ik denk dat dit een veel sterker stimulans is dan het creëren van die politieke vrijheid die de gematigde libertariërs voorstaan. Niemand is er namelijk op gebrand meer abstracte verantwoordelijkheid te moeten dragen. Wat we wel willen is leven: Ongehinderd van het leven genieten. En nog steeds is die goede kant van het leven in ruime mate aanwezig; Carpe Diem maakt die voor u zichtbaar.

Wilt u vrijblijvend op de hoogte gehouden worden van de Carpe Diem projecten, stuur dan een kaartje met Uw naam en adres naar Carpe Diem, Postbus 2214, NL-5853 ZG Siebengewald, Nederland. U ontvangt dan regelmatig alle nieuwe informatie.

HAYEK'S TESTAMENT

Uit: International Management

Peter Hamwijk

Door de leerstellingen van Friedrich van Hayek zijn de voorstanders van de vrije markt in de tachtiger jaren als overwinnaars naar voren gekomen. Met het 'Thatcherisme', de 'Reaganomics' en de opkomst van het franse economische "liberalisme" als verwijten aan zijn adres vertelt Hayek in het onderstaande artikel de franse schrijver Guy Sorman hoe democratie vervallen is tot een immorele, onrechtvaardige en toenemend totalitaire 'zaak' waarin overheden als welvaartsinstututen fungeren die regelmatig blootgesteld staan aan chantage door georganiseerde belangenorganisaties c.q. pressiegroepen.

De econoom en filosoof Hayek - verguisd en vereerd - heeft nog tijdens zijn leven een wereldwijde invloed opgebouwd. Als een gevolg daarvan zijn heel wat zaken in zijn schoenen geschoven: het Thatcherisme, de Reaganomics, de heropleving van het franse economische "liberalisme". De stempeltokens van Hayek's argumentaties - superioriteit van de vrije markt economie, privatisering, vrijheid van onderwijs, en sociale bescherming - zijn in de tachtiger jaren gebruikelijke begrippen geworden.

Hayek, bijna 90 jaar en wonende in Freiburg (West-Duitsland), wordt beschouwd als de intellectuele vader van het moderne liberalisme. Oostenrijker van geboorte studeerde hij in Wenen waar hij deel uit maakte van een groep intellectuelen die een verstrekkende invloed hadden op het denken van de 20-ste eeuw. Tijdgenoten van hem zijn de filosofen Karl Popper en Ludwig Wittgenstein, de bioloog Konrad Lorenz, de econoom Ludwig van Mises, de psycholoog Bruno Bettelheim en de kunsthistoricus Ernst Gombrich! De britse historicus Isaiah Berlin heeft deze groep beschreven als een stel "monomaniakale genieën"! De meesten van hen kwamen nog voor de tweede wereldoorlog in London terecht. Hier publiceerde Hayek zijn provocerend werk, *The road to serfdom*, dat een bestseller werd. In dit boek beschuldigde hij de britse en de Amerikaanse overheden van socialistische tendensen omdat zij, in een poging om de oorlog te winnen, alle economische middelen centralistisch naar zich toe trokken.

Een dergelijke nationalisatie was onnodig, schreef Hayek. Hij beargumenteerde dat die ontwikkeling zelfs als pervers moest worden opgevat omdat het politieke systeem van de geallieerden daardoor net zo totalitair werd, als het model van het nazi regime wat ze bevochten. Sindsdien staat Hayek bekend als de meest beroemde en meest uitgesproken liberale econoom

van deze tijd. Hij is zo controversieel dat hij pas op 77 jaar de Nobelprijs won, lang nadat vele van zijn leerlingen deze ontvangen hadden. Na de oorlog vestigde hij zich in Chicago waar tot op heden de universiteit als het baken gezien wordt voor het economisch liberalisme. Op 65 jaar verliet hij Amerika en vertrok naar Freiburg, West-Duitsland, waar hij zijn belangrijkste werken schreef. Hij woont er nog steeds op een comfortabele wijze. Gevraagd naar wat zijn nationaliteit is, antwoordt Hayek zonder aarzelen: "Brits onderdaan, natuurlijk net zoals mijn kinderen". Zijn dunne snor, zijn wandelstok, zijn horlogeketting en zijn accent roepen echter onweerstaanbaar het Wenen van omstreeks 1900 op.

Liberalisme, beweert Hayek, is de enige, ware, moderne politieke filosofie, de enige die te verenigen is met de exacte wetenschappen, m.n. met de meest recente natuurkundige en chemische theorieën zoals de 'wetenschap van de chaos' die door Hya Prigogine geformuleerd is. In een economisch vrije samenleving ontstaat uit de chaos (de wanorde) op natuurlijke wijze ordening: de spontane interactie van miljoenen individuele beslissingen en van evenzovele stukjes informatie leidt niet tot wanorde maar juist tot een superieure ordening van de samenleving.

Niemand weet, legt Hayek uit, hoe de economische groei moet worden gereguleerd omdat we in feite niet echt weten wat het mechanisme ervan is. De vrije marktordering is gebaseerd op zoveel individuele beslissingen dat geen enkele computer deze allemaal zou kunnen registreren. Mene dat men met politieke machtsmiddelen (overheidsreguleringen) de vrije markt kan beheersen is gewoon absurd. Het marktmechanisme drijft alleen op het particuliere initiatief. Dirigisme functioneert alleen in kleine groepsgemeenschappen waar alle informatie direct kan worden gecontroleerd.

Het is om deze reden dat Hayek het socialisme voornamelijk ziet als een heimwee naar archaische (primitieve) samenlevingsverbanden die gekenmerkt worden door stammensolidariteit (stammenmoraal, clangeest, groepsmentaliteit). Voor hem is de superioriteit van het liberalisme boven het socialisme geen kwestie van persoonlijke voorkeur maar een objectief gegeven.

Economisch liberalisme is wetenschappelijk superieur aan het socialisme, en vooral aan het marxisme wat Hayek een bijgeloof noemt. "Ik noem elk systeem waarin mensen zich inbeelden meer te weten dan ze werkelijk doen, een bijgeloof", verklaart hij. "De meeste socialistische intellectuelen zijn, constructivis-

ten, ze overschatten de betekenis van hun eigen denkbeelden", voegt hij eraan toe. In Hayek's terminologie is een 'constructivist' iemand die er in gelooft dat hij met zijn beperkte kennis van een samenleving één of andere willekeurige abstracte theorie kan opstellen welke hij als model voor alle samenlevingen kan gebruiken. Socialisme is volgens Hayek een intellectuele vergissing, die terug te voeren is naar Descartes. De geschiedenis der mensheid toont aan dat waar de vrije markt functioneert de mensen vrijer, meer gelijk en meer welvarend zijn dan waar de vrije markt niet werkt. Hayek houdt er niet van over de markteconomie te praten. Zijn opvattingen zijn welbekend, zegt hij, vooral in Engeland. Hij bewondert van alle staats-hoofden Margaret Thatcher het meest. Hij beschouwt haar als de meest consequente liberalist.

Hayek prefereert te spreken over dat gedeelte van zijn werken dat doorgaans verwaarloosd wordt. "Twee-derde van mijn werk is gelezen, het laatste gedeelte heeft te veel verwarring veroorzaakt", zegt hij en hij verwijst hiermee naar het boek 'The political Order of a Free People' een diepgaande kritische afrekening met de democratie, welke hij publiceerde op 80 jarige leeftijd. Hij behandelt hierbij delicate kwesties die gemakkelijk verkeerd kunnen worden opgevat. Hayek is echter onvervaard bij het vooruitzicht algemeen gekoesterde veronderstellingen aan te pakken. 89 jaar zijnde heeft hij geen tijd meer voor spelletjes, hij is uit op de hoofdzaken. "Het laatste jaar", zegt hij, "voel ik dat ik oud geworden ben".

Democratie, legt Hayek uit, is een fetish (levenloos ding ter afgodische verering) geworden, een taboe waar men geen vragen over mag stellen. Maar het zijn juist de slecht functionerende democratieën die de moderne staten het mogelijk maken op zoveel manieren inbreuk te maken op het persoonlijk leven van mensen. Alles is hierbij een gevolg van het feit, zegt hij, dat woorden hun betekenis verloren hebben. Oorspronkelijk werd in democratieën de staatsmacht (overheidsmacht) beperkt door de constitutie (de grondwet) en door conventies (gewoonten). Geleidelijk aan hebben we in toenemende mate te maken met onbeperkte democratieën, waarbij regeringen alles kunnen doen zolang zij daarvoor maar een meerderheid kunnen verkrijgen.

Meerderheidswetgeving heeft het recht vervangen. Het recht zelf heeft zijn betekenis verloren. Recht was traditioneel gesproken een universeel (algemeen) principe. Tegenwoordig is het alleen nog maar een geheel van concreet-positieve wetten gericht op het vervullen van belangen van minderheidsgroepen in het kader van "sociale rechtvaardigheid" (algemeen belang). Maar, zegt Hayek, "sociale rechtvaardigheid" is een fictie (waandenkbeeld), niemand weet wát het inhoudt. Omdat dit woord zo vaag omschreven is, denkt elke minderheidsgroep (pressiegroep) dat zij het "recht"

heeft van regeringen c.q. overheden speciale voorrechten af te dwingen, alsof "sociale rechtvaardigheid" een soort toverstok is.

In werkelijkheid gaat het bij hen die "sociale rechtvaardigheid" claimen alleen maar om materiële verwachtingen waarvan men hoopt dat de gulheid van parlementaire wetgevers deze zal vervullen in ruil voor hun politieke stem bij verkiezingen. Regeringen en parlementen zijn op deze manier vervallen tot welvaartsinstituten die regelmatig blootgesteld staan aan chantage door georganiseerde belangengroeperingen (pressiegroepen). Politici zijn geneigd aan deze chantage toe te geven omdat het toekennen van voordelen c.q. privileges hen in staat stelt kiezers te "kopen". Omdat dit democratisch systeem voornamelijk geïsoleerde minderheidsgroepen zichtbaar bevoordeelt, terwijl toch de kosten op een onzichtbare manier gedragen worden door alle belasting-betalers, kan niemand beoordelen wiens geld aan wie ten goede komt. Deze asymmetrie tussen 'zichtbare voordelen' en 'onzichtbare kosten' verleidt democratische overheden er toe om steeds meer uit te geven teneinde haar politieke meerderheid te behouden.

In dit systeem, dat men hardnekkig "democratie" blijft noemen, fungeren politici en parlementariërs niet meer als echte afgevaardigden van samenlevingen maar als 'business managers' die er op gericht zijn alleen principes te verdedigen. Politieke partijen kunnen ook alleen maar bestaan als ze hun kiezers zoveel mogelijk materiële voordelen beloven. Een bewijs hiervoor is het feit dat wanneer men in een politieke partij fundamentele problemen (doodstraf, abortus, euthanasie) aan de orde stelt, partijleden geen 'partijdiscipline' hoeven te tonen. Principiële kwesties zijn in een democratie politiek niet relevant. Daarom is in de analyse van Hayek de democratie immoreel, onrechtvaardig en toenemend totalitair. Individuen zijn niet langer autonoom maar op een horige (slaafse) manier afhankelijk van de goede wil van de staat c.q.

F. A. Hayek

overheid. Daar komt nog bij dat democratie direct leidt tot algemene verarming en tot werkloosheid, daar de beschikbare bronnen voor de productie van welvaart door ongeremde uitgavenpatronen onvermijdelijk droogvallen.

Om het democratische ideaal te redden, stelt Hayek voor het huidige democratische systeem te laten vallen en te komen tot wat hij noemt de 'demarchie' (ontstaan uit de samentrekking van 'demos' en 'archie' (zeggingschap). Volgens Hayek zou een demarchie gefundeerd moeten zijn door twee afzonderlijke parlementaire colleges met daarboven, ter arbitrage, een soort van constitutioneel gerechtshof. Het eerste parlement (legislative assembly) zou de algemene rechtsregels van goed gedrag moeten vaststellen en waar nodig aan veranderingen in een samenleving aanpassen. De leden ervan zouden voor een periode van 15 jaar gekozen moeten worden op een leeftijd van 45 jaar, door mensen van dezelfde leeftijd. Eén vijfde van dit college zou jaarlijks moeten worden vervangen. Op deze wijze zouden deze parlementariërs totaal beschermd zijn tegen politieke druk van pressiegroepen en verkiezingen.

Het tweede parlement (government assembly) zou kunnen functioneren zoals de huidige echter met vol-

ledige uitsluiting van enige uitvoerende bevoegdheid, louter als een de regering controlerend lichaam. Hayek argumenteert dat het voor parlementariërs niet op te brengen is zowel arbiters als begunstigen te zijn voor staatsgiften. "Ik pretendeer niet", stelt hij, "dat mijn systeem het enig bruikbare is, maar door het formuleren van mogelijke utopieën wordt men het best begrepen". Na een drie uur durend gesprek geeft Hayek toe dat hij vermoeid is. Zijn ogen glijden over zijn boeken en staren dan door het raam naar de heuvels van het zwarte woud. Freiburg is een rustige kleine stad die ondanks de doorgemaakte catastrofes in het verleden haar burgerlijke levensstijl en universitaire tradities is trouw gebleven. Ik sluit mijn notitieboek en met enige spijt kondig ik aan te vertrekken. Zal ik Hayek ooit terugzien, de denker, door wie vele generaties van liberalen hun intellectuele vitaliteit hebben herontdekt? Voor ik vertrek wendt hij zich tot mij, leunend op zijn wandelstok: "Wat ik U nog te zeggen heb is erg belangrijk. Intellectuele liberalen moeten alle opvattingen die vijandig staan tegenover de kapitalistische economie radicaal aanpakken. De wereldbevolking is zo groot dat alleen een kapitalistische economie in staat is deze te voeden. Als het kapitalisme instort zal de derde wereld van honger sterven, en dat is wat reeds gebeurt in Ethiopië".

MEVR. GODART OVER NOBELPRIJSWINNAAR HAYEK

Chris Hocepiet

Een van de redenen van de marginalisering van het markeconomisch gezichtspunt is het gebrek aan interesse van onderzoekers en wetenschapslui ervoor. Twee jaar geleden bewees het succes van Professor DE GRAUWE's "De zichtbare hand", dat wanneer vrije-markt-literatuur verscheen, er gretige afnemers te vinden waren. Het jaar daarop bevestigde het succes van professor VUCHELEN's werk over privatisering dit verschijnsel. 1989 wordt het jaar van VON HAYEK. Dit jaar wordt hij negentig en verschijnt zijn langverwachte weerlegging van het socialisme, "the Fatal Conceit". Reden genoeg voor uitgeverij ACCO om een heel werk, geschreven door Mr. Mevrouw A. GODART-VAN DER KROON, te wijden aan HAYEK's oeuvre (1). Een werk dat bijzonder aan te bevelen is voor al wie geen jaren tijd voor zich heeft om HAYEK's meer dan 100 boeken door te nemen.

DE VRIJBRIEF interviewde de auteur voor U.

DE VRIJBRIEF: Mevrouw GODART, hebt u echt heel HAYEK gelezen?

GODART: Ja, ik denk wel dat ik bijna alles gelezen heb. Ik heb er zeker vier jaar over gedaan om mij in de stof in te werken. Ik heb daarenboven mijn economische achtergrond en mijn kennis van de wetenschapsfilosofie echt moeten oprispen. Ook dit was echt heel moeilijk. De methodestrijd, COMTE, MENGER en HEGEL heb ik serieus moeten instuderen, want anders kan men de kern van HAYEK's betoog niet begrijpen. Daarnaast heb ik minder zware lectuur moeten verwerken zoals de correspondentie tussen John Stuart MILL en Harriette TAYLOR, die nadien met elkaar gehuwd zijn. Ook zijn brieven aan COMTE, o.a. over de positie van de vrouw, waarbij blijkt hoe vooruitstrevend MILL was op dit gebied.

Achteraf gezien, vond ik het wel leuk, maar ik heb hard moeten werken en vooral plannen.

DE VRIJBRIEF: Kunt U periodes in HAYEK's werk onderscheiden, is er een "jonge" en een "oude" HAYEK?

GODART: Ik ben niet chronologisch tewerk gegaan

bij het lezen van HAYEK. Ik ben begonnen met "Der Weg zur Knechtschaft". Dit werk is nogal polemisch, maar HAYEK is zijn beweringen gaan funderen in zijn latere werken. Hierbij heeft hij uiteenlopende kennisdomeinen moeten aansnijden: wetenschapsfilosofie, de wijsgerige oorsprong van het individualisme, waarbij hij o.a. David HUME, als bron aangaf, politieke wetenschappen, rechtsfilosofie etc. Pas daarna heb ik zijn jongere werken ter hand genomen. Die zijn veel economischer en in het Duits geschreven. Dus ook minder toegankelijk. Wat tevens opvalt is dat hij vroegere werken, die hij in het Duits uitgegeven had, vertaalt en uitwerkt in zijn latere Engelstalige werken. Dit is het geval geweest met de "Freiburger Studien" die hij later opgesplitst heeft in de "Studies" en "New Studies". Dat is het voordeel van in twee talen schrijven!

DE VRIJBRIEF: HAYEK heeft ook boeken uitgegeven.

GODART: Hij heeft werken uitgegeven en van een inleiding voorzien: "Collectivist Economic Planning" in 1935, "Capitalism and the historians" in 1954 en de "Gesammelte Werke" van Carl Menger tussen 1968 en 1970.

DE VRIJBRIEF: Hebt u alles moeten aanschaffen?

GODART: Nee, ik heb veel van universiteiten en van de Koninklijke Bibliotheek kunnen laten opsturen naar de bibliotheek van Maastricht. Als ik het niet kreeg deed ik dat met het internationale leenverkeer uit Leipzig of soms verder.

DE VRIJBRIEF: Waarom hebt u het sociaal economisch denken behandeld, en niet zoals de Franse filosoof NEMO het rechtsdenken?

GODART: Mijn boek is als het ware een doorsnede over HAYEK's denken. Het niet-economisch oeuvre heb ik stellig niet overgeslagen. Ik heb ook HAYEK's rechtsopvattingen beschreven, en zijn opvattingen over de rechtsstaat. De titel werd gekozen omdat de hoofdstukken geld en markt - het zuiver economisch denken - evenwel het kerngedeelte ervan uitmaken. In wezen is HAYEK inderdaad in de eerste plaats een econoom.

DE VRIJBRIEF: Doch HAYEK werd genegeerd door zijn collega-economen...

GODART: Men moet zich eerst afvragen waarom. Nammen ze hem niet "au sérieux" of waren ze tegen zijn conclusies? Daarenboven heeft HAYEK aan beschrijvende economie gedaan, en niet aan econometrie en

formules die zo in de mode waren. Doorslaggevend was de crisis van de jaren 30. HAYEK's oplossing was politiek niet haalbaar, want hij ging uit van besparingen en van beperking van de productie. Er was toen niet alleen te veel geproduceerd, de lonen moesten ook nog omlaag. HAYEK's advies impliceerde een al te grote strijd. KEYNES begreep dat. Vandaar dat KEYNES concludeerde, dat de reële lonen alleen verlaagd konden worden via gelddevaluatie. Dat zou wel geaccepteerd worden.

DE VRIJBRIEF: En waarom hebt u HAYEK gekozen en geen mainstream-econoom?

GODART: Voorerst spreken pure economen mij niet aan. In feite had ik me reeds verdiept in het individualisme en er reeds over gepubliceerd. Inhakende hierop stelde Prof. DE JONGHE van de universiteit van Leuven voor om over HAYEK te schrijven. HAYEK's denken sprak mij onmiddellijk aan. Vooral zijn opvatting over vrijheid. Op voorstel van Professor BOUCKAERT is het een populair-wetenschappelijk boek geworden, bestemd voor een groter publiek. Ik heb er jaren over moeten doen, juist omwille van de omvang van zijn oeuvre. Maar ik heb er veel aan overgehouden.

DE VRIJBRIEF: Van waar kwam uw interesse voor het individualisme?

GODART: Daar ben ik altijd mee begaan geweest. Stephen LUKES' "Individualism" en Max WEBER had ik verslonden.

DE VRIJBRIEF: En Ayn Rand...?

GODART: Ik moet toegeven dat ik niets van haar gelezen heb. Onlangs heb ik evenwel toch het boek van Barbara BRANDEN gelezen om meer over haar te vernemen.

DE VRIJBRIEF: Hoe verklaart u het militantisme van HAYEK, die onder andere blijkt uit zijn frontale aanval op de "sociale rechtvaardigheidsgedachte", ondanks de tegenstand die hij hiermede kon verwekken?

GODART: Zijn tegenstanders hebben hem niet rationeel proberen te weerleggen, maar vooral een beroep gedaan op emotionele argumenten. Een recent voorbeeld is de Franse econoom PIETTRE die in zijn in 1986 verschenen boek "Les chrétiens et le libéralisme" (p. 252) schrijft "Une infinie répétition tient lieu de démonstration" (een oneindige herhaling vervangt bewijsvoering). Hiermede ontslaat PIETTRE zichzelf van de intellectuele verplichting de minste "bewering" van HAYEK te weerleggen. Zo'n goedkope aanvallen zijn stellig een motivatie om militant te worden voor

de vrijheidsgedachte. Daarenboven was HAYEK verplicht op dezelfde manier te werk te gaan als zijn tegenstanders, om tegenwicht te kunnen leveren.

DE VRIJBRIEF: De Franse journalist Guy SORMAN klasseert al de tegenstanders van het collectivisme bij de conservatieven. Is HAYEK dan conservatief?

GODART: Nee, stellig niet. In "The Constitution of Liberty" wijdt hij zelf een heel hoofdstuk om het verschil tussen conservatieven en liberalen te onderstrepen. Dat heb ik ook in mijn boek behandeld (p. 69). Conservatieven zijn tegen veranderingen, zelfs die van de regulerende krachten van de markt. Ze weten derhalve niet hoe ze veranderingen kunnen toelaten. Voorts zijn ze geporteerd op macht en hun eerste zorg is ervoor te zorgen dat het gezag niet verzwakt wordt. Ze zijn niet zozeer bezorgd of het gezag binnen de perken wordt gehouden. De conservatieve denker acht zich - net zoals de socialist - geroepen om zijn waarden op te leggen aan anderen. Dit in tegenstelling tot de echte liberaal. De conservatieve denker wenst ook, dat de overheid de status beschermt van het establishment, terwijl de liberaal geen respect heeft voor vastgestelde waarden. Al bij al verschillen conservatieven minder van de socialisten dan van de liberalen.

DE VRIJBRIEF: In "Law, Legislation and Liberty" beschrijft HAYEK een ideaal politiek model, de demarchie. Is hij geen constructivist geworden?

GODART: HAYEK beschouwt het constructivistisch rationalisme als bron van socialisme, planning en totalitarisme. Door dit constructivistisch rationalisme worden de culturele verschijnselen meer beschouwd als resultaten van een weloverwogen constructie. In plaats van beperkingen van de macht van de overheid te propageren, eindigde het constructivistisch rationalisme

met het ideaal van de ongelimiteerde macht van de meerderheid. Dus HAYEK vereert niet de spontane orde. Hij wijst alleen op de gevaren voor de spontane orde, nl. van dat constructivisme en beschrijft een "constructie" die minder gevaren zou inhouden. Voort heb ik HAYEK bijvoorbeeld nooit suggesties zien doen over bijvoorbeeld een verhoging van de welvaart. Wel beschrijft hij hoe een depressie is ontstaan, hoe men die kan bestrijden maar niet hoe men de welvaart kan "stimuleren".

DE VRIJBRIEF: Hebt u zich eveneens verdiept in het privé-leven van HAYEK en indien u hem ontmoette wat zou u hem vragen?

GODART: Ik zou vragen hoe zijn houding is ten opzichte van zijn talrijke volgelingen. Tenslotte zijn de Keynesianen ook extremer geweest dan KEYNES zelf. Dit schijnt ook al te gelden wat betreft de Japanners, die volgelingen van HAYEK zijn. Zouden zij zijn leer niet te ver doorvoeren en tot welke consequenties zou dit leiden? Misschien zouden HAYEK's volgelingen diens theorieën te ver doorvoeren, met gevaar voor gekunsteldheid, waardoor die theorieën niet meer praktijk-gericht zijn.

DE VRIJBRIEF: Gaat u uw volgend boek ook aan HAYEK wijden?

GODART: Mijn volgend boek gaat misschien ook over de rechtsstaat. Maar dan zeker niet over HAYEK. Dan wordt het echt tijd om mijn eigen ideeën te formuleren en uit te geven.

(1) Het sociaal-economisch denken van HAYEK, 200 blz., ing., 635 fr.

EEN REGERING VOOR DE VLAMINGEN

Op het postkantoor lag een reclamebrochure van de „Vlaamse Regering" waaruit we het volgende citeren:

„Wat hebben onze Vlaamse ministers te maken met uw portemonee, met het groen in uw streek, met het onderwijs voor uw kinderen?"

De brochure verwijst voor het antwoord naar een gids die voor BF 200 te bestellen is. Verderop in de brochure komt echter een aanwijzing over het antwoord:

„Te weinig mensen beseffen nog voor welke zaken zij bij de Vlaamse regering moeten (!!) zijn".

„Het hele onderwijs, de cultuur, het leefmilieu, de huisvesting, onze zeehavens, het openbaar vervoer... het is maar een greep uit de zaken waarover uw Vlaamse regering beslist".

Het is maar dat u het weet!

Kay Nolte Smith

BOEKRECENSIE

KAY NOLTE SMITH: ELEGY FOR A SOPRANO

Jan Smid

Kay Nolte Smith's vierde detective/thriller begint bij de moord op een wereldberoemde operazangeres. Wanneer vier mensen, onafhankelijk van elkaar, zeggen verantwoordelijk voor de moord te zijn, weet de politie niet wat ze moet doen. Vervolgens ontdekt de weduwe van een politie-detective dat ze een bijzondere band heeft met de vermoorde sopraan en gaat zelf op onderzoek uit.

Zoals in al haar boeken, verwerkt Kay Nolte Smith ook in deze Libertarische (c.q. Objectivistische) opvattingen, en wordt H.L. Mencken enkele keren door de hoofdpersoon aangehaald. Terloops wordt ook afgerekend met enkele collectivistische gedachten.

Smith is bekend om haar sterke karakterbeschrijvingen. The Wall Street Journal: „Her heroes, villains and secondary characters are not contrived cardboard puppets dangling from a plot; her characters are the plot!”

De plot is echter ook uniek op zich: heden en verleden hebben van alles met elkaar te maken. De vlucht uit door nationaal-socialisten bezette Europese landen, ten tijden van de Tweede Wereldoorlog, heeft vergaande invloed op hoe de hoofdpersonen zich naar elkaar verhouden. Hier achter zien te komen is noodzaak om de moord in het heden op te lossen.

Opvallend is hoe zeer de vermoorde sopraan, Vardis Wolf, doet denken aan Ayn Rand, althans hoe Ayn Rand geweest zou zijn volgens de overleveringen.

Wolf is een groot artiest, even virtuoos en perfectionistisch in het operavak als Ayn Rand in het schrijversvak.

Ook Wolf is fel gekant tegen alle vormen van tirannie en spreekt zich vaak uit voor vrijheid op allerlei bijeenkomsten: niet alleen wordt de Vietnam-interventie veroordeeld maar ook de dienstplicht.

Maar Wolf's uitgesproken ijver voor politieke vrijheid wordt geëvenaard door haar tirannieke, manipulerende omgang met anderen, met name de leden van haar „Inner Circle”!

De psychologische verklaring voor deze ogenschijnlijke paradox in het karakter van Wolf wordt langzaam ontvouwen. Hiermee wordt de tegenstrijdigheid van Ayn Rand ook begrijpelijk: hoe kon de profete van rationaliteit zo irrationeel omgaan met haar vrienden?

Zonder te veel van de plot te onthullen wil ik hier nader op ingaan. Deze paradox heeft, onder andere, te maken met de beangstigende ervaringen van Wolf en haar vrienden tijdens hun jeugd. Bij allen heeft (ook) dit tot een principiële afwijzing van dictatuur geleid, hetgeen vooral door Wolf werd geëxpliciteerd en naar buiten gedragen wanneer ze, door haar status van beroemde sopraan, als spreker meedeed aan protestdemonstraties tegen, o.a., de oorlog in Vietnam.

Ayn Rand was individualist (zoals ook Wolf beschreven wordt). Ayn Rand werd zeer bewust van het gedrocht collectivisme en kon de kracht van de mens verwoorden in haar romans en haar „sense of life”: The Virtue of Selfishness.

Ayn Rand beseftte, toen ze nog zeer jong was, dat bijna iedereen in haar omgeving egoïsme verfoeide. Bijna iedereen toen (en nu nog) zei een of andere variant van collectivistische levensvisie het mooiste en beste te vinden. Ik denk dat zij lang eenzaam was.

Naarmate zij vrienden vond die haar „sense of life” met haar deelden en haar stimulerden haar filosofie verder uit te werken, ervoer ze erkenning en herkenning. Ze werd zelfs „aanbeden”. Hoe duidelijker haar filosofie werd en hoe bekender des te meer werd er vijandig op gereageerd.

In een conflictsituatie worden de posities der partij-meestal? extremer; de in-club kan (potentiële) afvalligen niet dulden en de „partij-lijn” wordt onverbiddelijk aan alle leden streng voorgehouden. Wanneer iemand (in dit geval de filosofische leider) onder zware druk vanuit de omgeving komt te staan, en dat overkomt iedere individualist, is de neiging groot je nog sterker en afwerend op te stellen: zowel naar buiten als naar de eigen „inner circle”.

Misschien ook uit angst haar getrouwen te verliezen, de eerste vrienden na een lange periode van eenzaamheid, gedroeg Rand zich autoritair in haar „inner circle”.

Het is Smith gelukt een parallelle karakter te schepenen (met veel overeenkomsten in achtergrond) die lezers die Ayn Rand hebben „gekend” meer begrip voor Rand's omstreden persoon en persoonlijkheid kan geven.

Zoals men in het Zuid-Afrikaans zegt: dit boek hoort op uw „moet-lees” lijst, overigens met haar andere thrillers: The Watcher, Mindspell, Catching Fire, Country of the Heart.

WAT IS LIBERTARISME? (9).

Libertarianism has only a tiny ideology: „Thou shalt nog aggress”.

H.J. Jongen sr.

MEERDERHEID/MINDERHEID

„'s Werelds kleinste Politieke Kwis” stelt in vraag 5: „Geen meerderheid mag een minderheid haar wil opleggen”.

Met deze vraag hebben nogal wat mensen problemen. Men voelt snel dat hier de „democratie” in het geding is. Men heeft ons immers altijd geleerd dat democratie zo goed is. En dat maakt het moeilijk om het met deze stelling eens te zijn.

Laten we deze kwestie echter eens proberen principeel te bekijken.

Stel dat u in een of andere wachtkamer zit en er komen twee nieuwe personen binnen. Wat zou u zeggen als die twee bepalen dat zij voor u aan de beurt moeten? Waarschijnlijk zegt, of denkt, u dat dat niet eerlijk is. Die personen kunnen echter zeggen dat dat wel eerlijk is want het is toch democratisch; zij zijn de meerderheid en u als minderheid moet zich daarbij neerleggen.

Of dat nu twee of twee miljoen personen zijn, doet aan het principe niets af. Goed en kwaad worden niet door het aantal bepaald.

Natuurlijk kunt u in een vereniging of club waarvan u vrijwillig lid bent, besluiten nemen bij meerderheid van stemmen. U bepaald immers zelf of u van die club lid wilt worden en/of blijven.

In de maatschappij is dat fundamenteel anders. U hebt niet gevraagd om in België of in Nederland geboren te worden. U was er op een gegeven ogenblik. En dat feit geeft volgens de libertarische filosofie anderen niet het recht om over u of uw werk te beslissen.

Het argument dat u „weg kunt gaan” is een even oneerlijk argument. Immers waarom zou u weg moeten gaan en niet zij?

Het beschikken over u zou misschien libertarisch kunnen als u emigreert naar een andere maatschappij en als daar de machthebbers u laten verklaren dat u zich in de toekomst zult schikken naar de meerderheidsbesluiten.

Maar zelfs dan blijft de vraag of dat moreel juist is, want je weet nooit wat de toekomst brengt en wat men je zou kunnen laten doen. Bijvoorbeeld voor

die meerderheid in een ver land gaan oorlog voeren! Daarover hebben we het reeds bij vraag 1 gehad.

Principeel is het dus te veroordelen als een meerderheid aan een minderheid haar wil (eventueel met dreiging van geweld) oplegt.

ACTIE ROEMENIË

Paul Rikmans

Tijdens het diner in Amsterdam op 3 februari met alle vertegenwoordigers uit Europa, kwamen onze Zwitsers met het goede idee om Libertarische boeken naar Roemenië te sturen. Daar het Libertarisch boekcentrum ook al bezig was naar transportmogelijkheden te zoeken, kon het idee snel omgezet worden in actie. Al tijdens het diner is er voor ruim f 250 aan donaties binnengekomen. Wanneer u dit leest zijn er al ongeveer 70 boeken in diverse bibliotheken in Roemenië aangekomen. Boeken o.a. van Hayek, Rand, Von Mises, Rothbard, Sowell.

De meeste boeken zijn meegegaan met een transport georganiseerd door studenten van het Tweede Wereld Centrum in Amsterdam. In dit transport: 25.000 boeken (!), stencilmachines, kopieerapparaten, papier, carbonpapier, computers, typemachines.

Libertarische studenten uit Delft zijn een landelijke actie gestart met advertenties in verschillende bladen waarin gevraagd wordt om geld of boeken (over vrijheid). Kontaktadres: Henri Sturman, tel: 015-620377.

Ook uw gift is van harte welkom. Want er zijn nog veel meer boeken nodig. Wij denken ook aan uitbreiding van de actie naar Slowakije en Oost-Duitsland.

Niet alleen Engelse boeken zijn bruikbaar, ook Duitse en Franse.

Financiële bijdragen aan deze aktie kunt u storten op Postbankrekening 3301445, of Bankrekening: 53.94.22.819 t.n.v. Libertarisch Boekcentrum te Heemstede.

DE MILIEUBEWEGING: AANVAL OP DE MENSELIJKE BESCHAVING.

Karel Beckman

Zijn er overeenkomsten tussen het libertarisme en de milieubeweging?

Is de milieubeweging een gunstige ontwikkeling voor de individuele vrijheid of het tegenovergestelde?

Er schijnen nogal wat libertariërs te zijn die de opkomst van de milieubeweging opvatten als een hoopvol teken. Ze wijzen er daarbij op dat binnen de milieubeweging veel mensen zich verzetten tegen „de bestaande structuren”. De vraag is echter wat voor structuren er volgens de milieubeweging voor in de plaats moeten komen.

Ik wil in deze en toekomstige Vrijbrieven een serie artikelen wijden aan de filosofische en politieke ideeën van de milieubeweging, waar ik me nu een tijdlang mee heb beziggehouden.

Waarop heb ik me daarbij gebaseerd?

Op een aantal boeken van voornamelijk bekende milieu-denkers, die vaak met instemming binnen de milieubeweging worden geciteerd.

Op een paar boeken van minder bekende milieutheoretici, waar ik toevallig tegenaan ben gelopen. Op de verkiezingsprogramma's en andere literatuur van Groen Links en de Groenen.

En op berichten in kranten en tijdschriften.

Het kan misschien geen kwaad om u meteen maar een literatuurlijstje te geven, zodat u weet waar ik het over heb als ik bepaalde auteurs citeer. Mijn voornaamste bronnen voor het ecologische gedachtengoed, naast de eerder genoemde partijprogramma's, krantenberichten en tijdschriftenartikelen, zijn de volgende:

1)
Wouter Achterberg, *Partners in de Natuur* (Van Arkel, Utrecht 1986) (proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor in de Wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam).

2)
Stephen Croall & William Rankin, *Ecologie voor Beginners* (Van Gennep, KRITAK, Amsterdam, 1981).

3)
Johan Galtung, *The True Worlds, A Transnational Perspective* (New York, 1980)

4)
André Gorz, *Afscheid van het Proletariaat* (Van Gennep, serie Kritische Bibliotheek, Amsterdam, 1982) (*Adieux au prolétariat, au delà du socialisme*, 1980)

5)
Ivan Illich, *Het Recht op Nuttige Werkloosheid* (Weesp, 1978)

6)
E.F. Schumacher, *Small is Beautiful*, London, Blond and Briggs, 1973

Verder baseer ik me op het zeer lezenswaardige en ten aanzien van de milieubeweging kritische boek *Het Goede Leven en Emma & Lodewijk Brunt* (De Arbeiderspers, 1981 of 1980).

Galtung, Gorz, Illich en Schumacher zijn bekende auteurs. Johan Galtung is afkomstig uit de vredesbeweging. Hij schreef zijn boek *The True Worlds* voor het met de Verenigde Naties geassocieerde *Institute for World Order*, gesponsord door de Rockefeller Foundation en de Carnegie Endowment for International Peace. Het boek is onderdeel van een serie genaamd *Preferred Worlds for the 1990s*. Gorz is een Franse filosoof waar ik verder niets vanaf weet, behalve dat hij grote autoriteit geniet in milieukringen. Ivan Illich is uiteraard wereldberoemd. Hetzelfde kan worden gezegd van Schumachers boek *Small is Beautiful* (in het Nederlands vertaald als *Hou het Klein*).

Het boek van Croall en Rankin en het proefschrift van Achterberg genieten voorzover ik weet geen bijzondere faam.

Uiteraard is het mogelijk om tegen dit lijstje bezwaren in te brengen. Het is zo dat de vier grote namen, Galtung, Gorz, Illich en Schumacher, zich in hun werken met veel meer bezighouden dan alleen de milieu-problematiek. Feit is echter dat binnen de milieubeweging iedereen het erover eens is dat de milieu-problematiek niet als een losstaand onderwerp kan worden opgevat. De milieu-problematiek is volgens de meeste mensen binnen de milieubeweging slechts een onderdeel - preciezer gezegd: een gevolg - van de totale problematiek van onze samenleving, op filosofisch, ethisch, politiek, economisch en cultureel gebied. Als dat niet zo zou

zijn, dan zou het milieuprobleem niet veel meer zijn dan een technische kwestie, die met technische middelen zou kunnen worden opgelost. Dit is nu juist iets wat door de milieubeweging met klem wordt bestreden. Om op mijn betoog vooruit te lopen: de milieubeweging ziet de toestand van het milieu als een onvermijdelijk gevolg van de industriële c.q. kapitalistische samenleving en produktiewijze en deze samenleving c.q. produktiewijze ziet men weer als een onvermijdelijk gevolg van filosofische denkbeelden die aan de westerse samenleving ten grondslag liggen.

Ik zal een klein voorbeeldje geven. In het tijdschrift van de Nederlandse groenen (*Gras*, nov-dec 1989) wordt het idee van de „Sociale Driegeleding” een „belangrijke inspiratiebron” voor de Duitse groenen genoemd. Sociale Driegeleding wil zeggen de onderverdeling van de samenleving in drie sectoren, te weten de consumptieve, produktieve en creatieve sector, waarbij de produktieve en consumptieve sectoren worden gebonden aan strakke regels en de creatieve sector geheel vrij wordt gelaten. Dit soort ideeën, waar ik in de toekomst nog op terug zal komen, strekken uiteraard veel verder in hun implicaties dan kwesties die in de volksmond vaak als milieuproblemen worden beschouwd, bijvoorbeeld de uitstoot van stikstofdioxide of het al dan niet bouwen van tunnels in de Randstad.

Het begrip „milieubeweging” of „milieufilosofie” heeft dus betrekking op veel meer dan alleen „milieuvervuiling” (hoewel ik ook daar nog zeker aandacht aan zal besteden). Het moet ook niet worden verward met „natuurbescherming”: iemand die voor de bescherming van (bepaalde stukken) natuur is, hoeft nog geen aanhanger van de milieubeweging te zijn. Om deze reden is de term „milieufilosofie” misschien wel misplaatst, of in ieder geval misleidend. Maar er is nu eenmaal een „stroming” ontstaan binnen onze samenleving die er bepaalde filosofische, politieke en economische ideeën op na houdt, en die zichzelf het liefst betitelt als „de milieubeweging”.

Een ander bezwaar tegen mijn lijstje zou kunnen zijn dat het nogal kort is. Dit komt omdat ik er de voorkeur aan heb gegeven een beperkt aantal boeken terdege te analyseren, in plaats van een grote hoeveelheid boeken oppervlakkig door te nemen. Op basis van wat ik om me heen zie, hoor en lees denk ik dat ik niet bang hoeft te zijn dat de ideeën die ik behandel niet representatief zouden zijn voor de milieubeweging als geheel. Op bepaalde punten zullen er ongetwijfeld meningsverschillen zijn. Roel van Duyn zal het ongetwijfeld niet in alle opzichten eens zijn met André Gorz. Maar hij zal het wel veel meer eens zijn met André Gorz dan met Milton Friedman.

Nu de voorlopige conclusie van mijn bevindingen - een conclusie die ik in de komende tijd uiteraard met feiten (citatens, analyses) zal trachten te onderbouwen. Zijn er overeenkomsten tussen het libertarisme en de milieubeweging? Is de milieubeweging een gunstige ontwikkeling voor de individuele vrijheid? Nee. Integendeel. De milieubeweging richt zich niet direkt op het bestrijden van de individuele vrijheid, maar indirekt op het bestrijden van alles wat individuele vrijheid mogelijk maakt. Anders dan het socialisme dat althans in theorie de vervolmaking van Mens en Maatschappij beoogde - is het doel van de milieubeweging de vernietiging van de mens als cultuurwezen, met andere woorden, de vernietiging van de menselijke beschaving als zodanig. De milieubeweging beoogt de menselijke beschaving (met name uiteraard de hoogst ontwikkelde beschaving, de Westerse) te vervangen door primitieve samenlevingsvormen. De milieubeweging hekelt de culturele verworvenheden van de mens - niet bepaalde culturele verworvenheden, of bepaalde cultuuruitingen - maar cultuur als zodanig. De mens, zo vindt de milieubeweging, moet weer één worden met de natuur, hij moet zijn „overheersing” van de natuur opgeven. Hij moet weer dier worden tussen de dieren.

De politieke implicaties van dit standpunt liggen voor de hand. Individuele vrijheid is onmogelijk zonder individuele rechten. Individuele rechten zijn onmogelijk in een primitieve, „semi-dierlijke” samenleving. De milieufilosofen stellen het ietsje anders: zij kennen alle andere levensvormen (planten, dieren en andere organismen) - sterker nog, al het andere dat bestaat op deze planeet en in dit universum, of het nu leeft of niet-dezelfde „rechten” toe als de mens. Maar de mens leeft nu eenmaal door gebruik te maken van de „natuur”. Als hem dit recht wordt ontzegd, als hij zich moet „aanpassen” aan de natuur, dan wordt bij voorbaat iedere menselijke ontwikkeling in de kiem gesmoord, dan wordt bij voorbaat iedere menselijke ambitie om zijn leven naar eigen keuze op een bepaalde manier in te richten de kop ingedrukt. Iemand die de individuele vrijheid wil afschaffen vormt ontegenzeggelijk een bedreiging voor de individuele vrijheid. Iemand die de beschaving als zodanig wil afschaffen, is meer dan een bedreiging voor de individuele vrijheid - hij is een bedreiging voor alle menselijke waarden.

Overdrijf ik?

Als voorproefje leg ik u het volgende citaat voor, waarbij u mag raden van wie het afkomstig is.

„De gezondheids crisis (d.w.z. de milieuvervuiling) van Gaia (d.w.z. de aarde) laat zien dat het terug-

brengen van het aantal mensen op Aarde noodzaak is. Ik laat hier in het middel welk aantal zou moeten worden nagestreefd. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan een getal rond de één miljard".

Dit moois komt uit de pen van de plaatsvervangend directeur-generaal van het ministerie van VROM, Kees Zoeteman. (*Galosofie*, Deventer, 1989, p. 326, geciteerd door Marcel Hulspas in *Skepter*, jaargang 2, nr. 4, p. 33) Ik kan niet nalaten om op te merken dat het op z'n minst merkwaardig is dat mensen als het Evangelisten-echtpaar Goeree en de weduwe Rost van Tonningen gerechtelijk worden vervolgd wegens hun kwetsende - en inderdaad zonder meer verachtelijke - ideeën t.a.v. de Joden, terwijl een topambtenaar op het ministerie van VROM zonder problemen de uitroeiing van een kwart van de mensheid mag verkondigen, blijkbaar alleen omdat hij zich beroept op het probleem van de milieuvervuiling.

Een extreem voorbeeld?

Laat ik een ander - breder - voorbeeld nemen. Een idee dat allerlei milieufilosofen keer op keer naar voren brengen is dat de landbouw - dus niet een bepaalde vorm van landbouw, maar de landbouw als zodanig - een vorm van geweld is tegen de natuur. (In een van mijn volgende artikelen volgt nog een batterij aan citaten waaruit dit blijkt). En aangezien geweld tegen de natuur de hoofdzonde is in de milieu-ethiek, volgt hieruit dat de landbouw eigenlijk afgeschaft zou moeten worden. En aangezien de landbouw de basis vormt van de menselijke beschaving, betekent dit dat de beschaving eigenlijk afgeschaft zou moeten worden.

Nu weet iedereen wel dat het zover nooit zal komen. (Vandaar „eigenlijk“). De landbouw zal nooit worden afgeschaft, en de beschaving zelf ook niet. In hun radikale vorm zijn de ideeën van de milieufilosofen simpelweg onuitvoerbaar en zullen ze ook nooit worden uitgevoerd. Daarom is het echter nog niet minder waar dat de milieufilosofen wel degelijk de landbouw en daarmee de beschaving willen afschaffen.

Je zou uiteraard kunnen denken dat het weinig zin heeft om je druk te gaan maken over ideeën die toch nooit zullen worden uitgevoerd. „Ach, de milieubeweging gaat wel tekeer tegen de beschaving“, zou je kunnen zeggen, „maar wat maakt het uit - de beschaving rolt wel door“.

Ik denk dat dit een veel te simpele redenatie is. Ook al zijn bepaalde ideeën praktisch niet uitvoerbaar, dat wil niet zeggen dat ze geen invloed kunnen hebben op het menselijk gedrag. Neem de veroorde-

ling van de Katholieke Kerk van „sex om de sex“. De Katholieke Kerk heeft ongetwijfeld ook nooit de illussie gekoesterd dat sex om de sex (zonder voortplanting als doel) uit te bannen valt. Dat neemt niet weg dat de Katholieke Kerk sex om de sex wel degelijk als zondig beschouwt. De Katholieke ideeën over sex kunnen de sexuele behoeftes en de sexuele activiteiten van de mens nooit tegenhouden, maar ze kunnen wel leiden tot schuldgevoelens en frustraties, en tot het verbieden van sexuele activiteiten. Ze geven de kerkelijke autoriteiten daardoor een uniek machtsmiddel: omdat het kerkelijk ideaal in de praktijk onuitvoerbaar is, zijn alle mensen per definitie schuldig, en is de macht van de autoriteiten totaal (althans, voorzover de mensen de ideeën van deze autoriteiten accepteren). Hetzelfde geldt voor „groene“ ideeën: de mens zal altijd „in de natuur blijven ingrijpen“ - goederen produceren, landbouw uitoefenen, enz. Maar als deze activiteiten als „zondig“ worden bestempeld (als een vorm van geweld tegen de natuur), geeft dit de milieubeweging een vrijbrief om al deze activiteiten - d.w.z. alle menselijke activiteiten - te reguleren en te beperken, en te bepalen wat wel en niet mag.

„Hoewel totale geweldloosheid (dus inclusief „geweldloosheid t.o.v. de natuur“) misschien niet haalbaar is op deze aarde,“ schrijft E.F. Schumacher, „rust er toch een onverbiddelijke plicht op de mens om naar het ideaal van geweldloosheid te streven in alles wat hij doet“. (Schumacher, *Small is Beautiful*, p. 58; mijn vertaling).

„Hoewel totale zondeloosheid misschien niet haalbaar is op deze aarde“, zou de paus kunnen zeggen, „rust er toch een onverbiddelijke plicht op de mens om naar het ideaal van de zondeloosheid te streven in alles wat hij doet“.

Ik hoop dat ik met dit en volgende artikelen een reactie bij u zal teweegbrengen. Ik wil in ieder geval graag horen wat u ervan denkt. U kunt schrijven naar Hogeweg 42 'I), 1098 CD Amsterdam.

WORDT VERVOLGD

In het juni-nummer van de Vrijbrief meer aandacht voor Hayek: Chris Hocepied bespreekt Annette Godart's boek *Het Sociaal-Economisch Denken* van F.A. van Hayek ...

En: het tweede deel van Karel Beckman's hoogst-persoonlijke visie op de milieubeweging ...

TERRA LIBERA

Libertarisch nieuws en informatie

Hub Jongen

LIBERTARIAN INTERNATIONAL:
INTERNATIONAL SOCIETY
for INDIVIDUAL LIBERTY, LI/ISIL.

Op 2, 3 en 4 februari was in Amsterdam een vergadering van de „EUROREPS”, de Europese vertegenwoordigers van LI/ISIL.

Uit acht verschillende landen waren libertariërs naar Amsterdam gekomen om plannen en acties te bespreken en om „elkaar te ontmoeten”. Ze kwamen uit Zweden, Noorwegen, Denemarken, Nederland, België, Luxemburg, Duitsland en Zwitserland.

Diverse Reps waren niet helemaal gelukkig met de naamswijziging van LI in ISIL. In overleg met de President, Vince Miller, werd daarom besloten om in Europa beide namen samen te gebruiken, LI/ISIL.

Bjorn Kjolseth uit Noorwegen leidde een sessie: „10 jaar libertariër en wat nu?”

Daarbij kwam onder andere ter sprake dat er wel aantoonbare invloeden van onze beweging zijn op de ontwikkelingen in het Oostblok, ook al zijn die niet zo direct en niet zoveel als we wel zouden willen.

De Conventie in SAN FRANCISCO in augustus van dit jaar werd besproken en de verzending van brochures in Europa werd geregeld.

Veel meer tijd ging zitten in het bespreken van de CONVENTIE 1991 in een Europees land.

Algemeen is de wens om dit ergens in Oost Europa te organiseren.

Het meest aantrekkelijke lijkt op dit moment MOSKOU.

Hoewel het zeer moeilijk is om daar een conventie te organiseren, werd toch besloten om door te gaan met het onderzoeken van de mogelijkheden. Christian Michel (uit Zwitserland) gaat (voor zaken) naar Moskou en zal dan ter plaatse nagaan of er in 1991 een conventie te realiseren is. Eén van de grote problemen is, dat door de onzekerheid van de politieke ontwikkelingen in Oost Europa, er een alternatieve plaats op het laatste moment nog gekozen moet kunnen worden.

Wij houden u op de hoogte.

Migratie van mensen naar andere landen is een onderwerp waaraan door veel libertariërs aandacht wordt geschonken. Een compleet gezamenlijk project is niet afgesproken. Er blijken namelijk in elk land al tientallen groepen en organisaties mee bezig te zijn. Wel zullen we elkaar zoveel mogelijk blijven informeren. Ook de libertarische stelling dat ieder mens het recht heeft om te wonen waar hij wil (zolang hij geen rechten van anderen schendt), zal door de Reps waar mogelijk worden uitgedragen.

Advocates for Self-Government is een libertarische organisatie die is opgezet door Marshall Fritz in de Verenigde Staten. Zij hebben een methodiek ontwikkeld om libertarische ideeën op grote schaal uit te dragen. Dit gebeurt via SEMINARS. Een aantal (nog)-niet-libertariërs wordt uitgenodigd om deel te nemen aan een vijftal bijeenkomsten van ongeveer anderhalf uur. Op die bijeenkomsten wordt dan, voornamelijk door de deelnemers zelf, en niet door de ene libertariër die het organiseert, gesproken over zaken en problemen die in de maatschappij spelen. Daarbij wordt ook bekeken of het libertarisme daarvoor betere oplossingen heeft. In Amerika is gebleken dat uit elk van deze seminars een aantal personen komt die zich verder gaan oriënteren op het libertarisme. Marshall heeft uitgerekend dat elke tien uur die een libertariër aan deze methodiek besteedt, „één nieuwe libertariër” oplevert.

Deze methodiek is thans zover ontwikkeld, en ze lijkt zo interessant, dat door alle Reps besloten is om te trachten in „hun” land ook minstens één van deze seminars te organiseren. Daarna zullen dan weer ervaringen worden uitgewisseld.

Het ligt in de bedoeling dat er nog dit voorjaar in Roosendaal een dergelijk seminar van vijf keer anderhalf uur zal worden gehouden.

Als u niet-libertariërs in de buurt van Roosendaal kent, geef dan hun naam en adres op aan de redactie zodat we ze kunnen uitnodigen.

Natuurlijk kunt u ook meer informatie over deze methode vragen, bij voorbeeld als u geïnteresseerd bent om zelf ook zo'n seminar te organiseren.

Stefan Blankertz, uit Duitsland, bracht een gedegen professionele marktanalyse op tafel. Hierop zal verder worden doorgegaan waardoor mogelijk in de toekomst nog betere resultaten behaald kunnen worden.

Op voorstel van Alphonse Crespo, uit Zwitserland, werd een boekenactie gestart voor Roemenië. U hebt daarover in de vorige VRIJBRIEF al iets kunnen lezen. De eerste zending is al weg. U kunt nog steeds geld en boeken ter beschikking stellen.

Louis van Stekelenburg maakte bekend dat Carpe Diem, de Libertarische gezelligheidsvereniging, grote plannen heeft voor een GRAND TOUR LIBERTARIEN: een 28-daagse tocht door Europa. Inlichtingen bij de redactie, bij Louis of in de VRIJBRIEF.

IHS EUROPE INSTITUTE FOR HUMANE STUDIES

Het is nog steeds mogelijk om deel te nemen aan enkele door IHS te organiseren seminars. Hun seminars zijn in het algemeen kosteloos, zelfs het verblijf en de maaltijden. Alleen de reis moet de deelnemer zelf betalen. Er zijn seminars in Europa en in de Verenigde Staten. Inlichtingen bij de redactie of bij IHS Europe, 35 avenue Mac-Mahon, 75017 Parijs, Tel.: 33.1.43.80.85.17.

THE POWER OF OBJECTIVITY

Dit is het thema van een tweeweekse conferentie die wordt georganiseerd door CONCEPTUAL CON-

FERENCES in Tamiment in Pennsylvania, op gemakkelijk rijdbare afstand van New York. De conferentie is van 30 juni tot 15 juli en kost minimaal \$1180,-.

De belangrijkste presentatie zal worden gegeven door Leonard Peikoff die 10 voordrachten van ieder 2 uur zal houden, en die gebaseerd zijn op zijn te verschijnen boek:

OBJECTIVISM, THE PHILOSOPHY OF AYN RAND. Besproken zullen worden de eerste vijf hoofdstukken:

1. Reality, 2. Sense of Perception and Volition, 3. Concept Formation, 4. Objectivity, 5. Reason.

Het belooft een interessante happening te worden. Meer inlichtingen bij: Conceptual Conferences, P.O. Box 339, New York, NY 10040, U.S.A.

FREE MARKET FOUNDATION (ZUID-AFRIKA)

In samenwerking met een aantal andere organisaties heeft FMF in augustus 1989 een conferentie georganiseerd over CONSUMER POWER IN A FREE MARKET.

Thans zijn er 23 „papers” van deze conferentie voor 2 Rand per stuk te koop bij FMF, P.O.Box 52713, Saxonwold 2132, Zuid-Afrika.

Tel. (011)-728-7262.

Fax. (011)-728-7264.

LIBERTARISCH BULLETIN BOARD

Paul Rikmans

Het Libertarisme wordt nu ook in Nederland elektronisch!

Heeft u een Computer en een modem? Dan kunt u nu inloggen op „POMPEI” bulletin board. Deze heeft nu een apart pubboard „Libertarisme- Objectivisme” met informatie over wat er te doen is, nieuws, boeken en wat de leden nog meer gaan inbrengen. Maar het meest aantrekkelijke wordt het gemak waarmee berichten verzonden en ontvangen kunnen worden van andere (libertarische) leden van dit Bulletin board. Overigens biedt dit board ook vele andere ontspannings- en inpassingsmogelijkheden!

Pompeï, tel: 030-870222.

300 - 1200 en 2400 baud (geen Viditel!) Modem vereisten: Hayes compatible, full duplex, 1200 bd of hoger (V22 of V22bis) + communicatie-software.

U kunt uw eigen voornaam gebruiken of een pseudoniem, en bedenkt vantevoren een wachtwoord! Volg verder de aanwijzingen op het scherm. Kosten: afhankelijk van gebruik, ca. f 75 per jaar.

Heeft u problemen met contact maken bel dan: 023-290941. Gratis communicatieprogramma (Procomm) is op verzoek toe te sturen.

Heeft u nog geen modem of computer en u overweegt de aanschaf ervan, neem dan contact op met R & P Advies te Heemstede, tel.: 023-290941.

Beginselverklaring:

Wij geloven in **persoonlijke vrijheid**. Iedere menselijke samenwerking moet wederzijds vrijwillig zijn, en de wet mag vrijwillige samenwerking nooit verbieden. Geen enkel mens (of groep) heeft het recht om geweld, dwang, of fraude te initiëren tegen een ander mens of zijn eigendom.

Dat betekent dat wij werken voor:

- de onaantastbaarheid van persoonlijke en eigendomsrechten.
- de vrijheid van vereniging, contract, woord en verplaatsing.
- de afschaffing van alle sociale rechten: uitvoering daarvan schaadt immers de rechten van anderen.
- vrede en welvaart, voor iedereen.

DE VRIJE MARKT IN EEN ONVRIJE ECONOMIE

Ir. L.H.M. Jongen

De afgelopen dagen ontbrak het niet aan tegenstrijdige zaken:

- 1 De beurs van Japan jojoede op en neer. Neer omdat de renteverhoging er maar **niet** kwam, terwijl meestal aandelen bij renteverhoging pas dalen. Kwam de renteverhoging uiteindelijk, stegen de koersen in Japan.
- 2 De rente steeg in Europa, o.a. vanwege de economie in een hoge versnelling, angst/zekerheid voor inflatiestijging vanwege de Duitse hereniging.
- 3 De inflatiecijfers: de VS in januari 1.1%, in februari 0.5%.

O.K. dat is dalend, maar $1.1 + 0.5 = 1.6\%$ in 2 maanden. Vermeignguldig dat met 6 en voor een heel jaar kom je minstens op 9%.

Daarop daalde het goud, wat toch o.a. als bescherming tegen inflatie geldt. Trouwens stijgende onrust in Rusland en hup, goud gaat naar beneden.

„Ik schrijf U wat voor,
toddatt de beurs weer stijgt“.

WAT NU?

Niets doen en alles maar op rente zetten? Misschien wel, maar dan zeker niet op lange termijn. Met de huidige onzekerheden durf ik het geld niet lang weg te zetten. (Ik beleg het dan liever in obligaties.)

Wat hebben we dan nog meer voor beleggingsalternatieven? In de voorgaande 3 punten heb ik getracht U extra duidelijk op de onzekerheden en tegenstrijdigheden te wijzen. Dat leidt wat mij betreft tot het Amerikaanse gezegde „When in doubt, stay out“. U hoeft natuurlijk niet te beleggen en dat is dus mijn advies. Tot er, althans bij mij, meer duidelijkheid is, blijf ik in de richting van deposito's beleggen.

Wilt U toch nog wat kopen? Dan vind ik, met elk om een andere reden, het volgende te overwegen:

- **Goud** is wat mij betreft spotgoedkoop. Hetgeen echter geen garantie tegen verdere daling is.
- Indien U niet weet of de economie aantrekt, de inflatie toeneemt etc. (net als ik dus.) Overweeg dan in Australië **Western Mining** te kopen. $\frac{1}{3}$ van de winst komt uit goud dus dat zit wel goed met de inflatie. $\frac{2}{3}$ uit nikkel en aluminium gelijk, dus als de economie inderdaad aantrekt klopt ook dit. Daarbij hoe lager de Aus. \$ zakt hoe gunstiger dat voor de winst is. Tevens, voor de speculatieven: U kunt via put opties Uw aandelen kopen.
- Wilt U aandelen en redelijke rente hebben: overweeg de converteerbare obligaties in **TIP** (Trailer verhuur) U krijgt dan $7\frac{1}{4}\%$ rente op gulden en heeft het recht om gedurende 10 jaar Uw belegging tegen £ 2.15 in aandelen om te zetten (de huidige koers is £ 1.95).
- Wilt U wat beleggen in het Verre Oosten overweeg dan in **Maleisia Capital Fund**, genoteerd in Nederland, te beleggen. Het vreemde is dat dat fonds net is opgericht en dus nauwelijks iets heeft belegd. De aandelen werden uitgegeven op \$ 10.00 en terwijl er nog nauwelijks iets belegd is (dus kan er nog weinig verloren zijn!) is de koers nu rond \$ 8.50 U koopt dus iets van \$ 10.00 voor de prijs van \$ 8.50, maar gaat 't wel in Maleisia beleggen.